

## การพัฒนาแนวปฏิบัติการพยาบาลเพื่อป้องกันภาวะเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วย ปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูง

กมลพร ขุนทอง  
Kamonporn Khunthong

Received: August 23,2021; Received in revision: September 13, 2021; Accepted: September 14, 2021

### หลักการและเหตุผล

การพัฒนาแนวปฏิบัติการพยาบาลเพื่อป้องกันภาวะเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูง เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติทางการพยาบาลและเพื่อลดอุบัติการณ์ความรุนแรงของการเกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบที่มากกว่าระดับ 2 ในผู้ป่วยที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูงในกระบวนการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด<sup>[1]</sup> โดยใช้แบบประเมินการเกิดเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูงที่มีผลข้างเคียงของยา คือภาวะเยื่อช่องปากอักเสบ ได้แก่ ยา Melphalan<sup>[2]</sup> (ปริมาณยาที่ให้ต่อครั้งมากกว่า >140 mg/m<sup>2</sup>) ที่รักษาตัวในหอผู้ป่วยเคมีบำบัดและศูนย์ปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติทางการพยาบาลเพื่อป้องกันภาวะเยื่อช่องปากอักเสบ

ในผู้ป่วยปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูง

2. เพื่อป้องกันการเกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบ

### วิธีดำเนินการ

1. ระยะก่อนดำเนินโครงการ

- สำรวจปัญหา

- ประชุมปรึกษาและจัดทำโครงการ

- ศึกษาข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับวิธีการป้องกันการเกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบ

- ชี้แจงรายละเอียดโครงการและวัตถุประสงค์ที่คาดว่าจะได้รับ

- คัดเลือกเครื่องมือที่ใช้ในโครงการ ได้แก่ แบบประเมินระดับความรุนแรงของการเกิดเยื่อช่องปากอักเสบขององค์การอนามัยโลก (WHO)

2. ระยะดำเนินโครงการ

- กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ป่วยที่เข้ารับการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดและได้รับยา

<sup>1</sup> พยาบาล งานการพยาบาลผู้ป่วยเคมีบำบัดและศูนย์ปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด ฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี 12120  
Registered nurse, Chemotherapy unit and stem cell transplantation center,  
Thammasat University Hospital, Thammasat University, Pathumthani 12120  
Corresponding E-mail: Khunkamonporn@gmail.com

Melphalan มากกว่า 140 mg/m<sup>2</sup> ในหอผู้ป่วยเคมีบำบัดและศูนย์ปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

- กำหนดวิธีการทดลอง โดยใช้วิธีการทดลองแบบสุ่ม

- กำหนดระยะเวลาและช่วงเวลาในการอมน้ำแข็งก้อนกลม โดยให้ผู้ป่วยอมน้ำแข็งก้อนกลมก่อนให้ยา Melphalan 30 นาที อดน้ำแข็งก้อนกลมและจากนั้นให้ผู้ป่วยอมน้ำแข็งก้อนกลมครั้งละ 15 นาที ทุก 1 ชั่วโมง จนครบ 6 ชั่วโมงหลังได้รับยาเคมีบำบัด<sup>[3]</sup>

- ประเมินผลโดยใช้เครื่องมือของ WHO ตามระยะเวลาที่กำหนด ได้แก่ ก่อนให้ยา Melphalan, หลังยาหมดทันที, 1 ชั่วโมงหลังยาหมด, 6 ชั่วโมงหลังยาหมด และ 24 ชั่วโมงหลังยาหมด จากนั้นประเมินวันละ 1 ครั้ง จนกระทั่งครบ 7 วัน

- วิเคราะห์ผลการดำเนินการจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 3 ราย ที่ได้รับการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดและได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูงขนาดเดียวกัน คือ 140 mg/m<sup>2</sup> โดยก่อนได้รับการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดทุกรายได้รับการตรวจสุขภาพช่องปากแล้ว ไม่พบมีการอักเสบหรือติดเชื้อในช่องปาก

- สรุปผลการดำเนินโครงการจากการใช้แบบประเมินภาวะเยื่อช่องปากอักเสบของ WHO

- จัดทำรายงานและรูปเล่ม

### ผลการศึกษา

การพัฒนาแนวปฏิบัติการพยาบาลเพื่อป้องกันภาวะเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดที่ได้รับยาเคมี

บำบัดขนาดสูง โดยใช้แบบประเมินการเกิดเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูง (high dose melphalan) ที่รักษาตัวในหอผู้ป่วยเคมีบำบัดและศูนย์ปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2562 จนถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2563 ซึ่งมีผู้ป่วยที่ได้รับการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดจำนวน 3 ราย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบประเมินการเกิดเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูง เป็นระยะเวลา 7 วัน หลังได้รับยาเคมีบำบัด

ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ผู้ป่วยปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดที่ได้รับยา Melphalan จำนวน 3 ราย ไม่มีผู้เกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบมากกว่าระดับ 2 ภายในระยะเวลา 7 วัน แต่พบว่าการเกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบระดับ 1 จำนวน 1 ราย และมีผู้ป่วยจำนวน 1 ราย ที่เกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบระดับ 2 หลังได้รับยาเคมีบำบัดวันที่ 8

นอกจากนี้ระหว่างการศึกษายังมีการประเมินความสามารถในการรับประทานอาหารของผู้ป่วยเพื่อประเมินภาวะทุพโภชนาการ<sup>[3]</sup> และอาการข้างเคียงอื่น ๆ หลังได้รับยาเคมีบำบัด ซึ่งพบว่าผู้ป่วยไม่มีปัญหาภาวะทุพโภชนาการจากภาวะเยื่อช่องปากอักเสบ แต่มีอาการข้างเคียงอื่น ๆ ที่ผู้ป่วยให้ข้อมูลว่ามีผลต่อการรับประทานอาหาร ได้แก่ อาการคลื่นไส้ อาเจียน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 100

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยการพัฒนาแนวปฏิบัติการพยาบาลเพื่อป้องกันภาวะเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยปลูกถ่าย

เซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือดที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูง โดยใช้แบบประเมนการเกิดเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูง (high dose melphalan) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติทางการแพทย์เพื่อป้องกันภาวะเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยปลูกถ่ายที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูง และเพื่อป้องกันการเกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบที่มากกว่าระดับ 2 เนื่องจากการเกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบที่ระดับ 2 ขึ้นไป ส่งผลให้ผู้ป่วยรับประทานอาหารได้ลดลงเนื่องจากความไม่สบายภายในช่องปาก อาจทำให้ได้รับสารอาหารไม่เพียงพอจนเกิดภาวะทุพโภชนาการ และส่งผลต่อกระบวนการรักษาที่ยาวนานมากขึ้น

การพัฒนาแนวปฏิบัติทางการแพทย์ดังกล่าวนี้มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับผู้ป่วยที่ได้รับยาเคมีบำบัด ไม่เพียงแต่ผู้ป่วยที่ได้รับยาเคมีบำบัดขนาดสูงเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปใช้กับผู้ป่วยที่ได้รับยาเคมีบำบัดในขนาดปกติที่มีผลข้างเคียง ทำให้เกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบได้ เช่น 5-Fluorouracil, Methotrexate, Doxorubicin, Actinomycin D, Etoposide, Vinblastine, Vincristine เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้อุบัติการณ์การเกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบในผู้ป่วยที่ได้รับยาเคมีบำบัดลดลง ทำให้ลดภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ที่อาจมีสาเหตุจากการเกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบได้ เช่น ภาวะทุพโภชนาการ การติดเชื้อจากการเกิดแผลในช่องปาก เป็นต้น ช่วยให้การรักษาด้วยยาเคมีบำบัดเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีผลการรักษาที่ดีตามมาและยังเป็นการพัฒนาแนวปฏิบัติทางการแพทย์ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการดูแลผู้ป่วยให้ดียิ่งขึ้นตามพันธกิจของโรงพยาบาลธรรมศาสตร์โดยการให้บริการที่เป็นเลิศด้านการรักษาพยาบาล

การฟื้นฟู การป้องกันโรคและการสร้างเสริมสุขภาพแก่ประชาชน

### ข้อเสนอแนะ

สามารถนำแนวปฏิบัติไปพัฒนาโดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย โดยการนำแนวปฏิบัติมาประยุกต์เป็นแอปพลิเคชันที่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เพื่อติดตามอาการของผู้ป่วยหลังได้รับยาเคมีบำบัด เนื่องจากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดบางสูตรใช้ระยะเวลาในการรักษาตัวในโรงพยาบาลสั้น อาจทำให้ผู้ป่วยบางกลุ่มที่เกิดภาวะเยื่อช่องปากอักเสบเมื่อออกจากโรงพยาบาล ผู้ป่วยอาจไม่ทราบวิธีการจัดการอาการข้างเคียง ซึ่งอาจส่งผลต่อการรักษาในครั้งถัดไปได้

### เอกสารอ้างอิง

1. สามารถ ภคกษมา. การปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดโลหิต. พิมพ์ครั้งที่ 2. สมุทรปราการ: Nextstep D-sign; 2558.
2. BC Cancer Agency Cancer Drug Manual [internet]. 2562 [เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม 2562] เข้าถึงได้จาก: <http://www.bccancer.bc.ca/search?k=melphalan>.
3. Marzieh Askarifar, Sima Lakdizaji, Mani Ramzi, Azad Rahmani. The Effects of Oral Cryotherapy-Induced Oral Mucositis in Patients Undergoing Autologous Transplantation of Blood Stem Cell: A Clinical Trial Iran Red Crescent Med J [internet]. 2016 [cited 2019 October 20]; 18(4): e24775.doi: 10.5812/ircmj.24775

4. อนุชา ไทยวงษ์. การพัฒนานวัตกรรม  
ทางการพยาบาลในการสนับสนุนและ  
ส่งเสริมความสามารถในการดูแลตนเองเพื่อ  
ป้องกันและจัดการภาวะเยื่อช่องปาก  
อักเสบในผู้ป่วยที่ได้รับเคมีบำบัด. วารสาร  
ทันตภิบาล โรงพยาบาลร้อยเอ็ด. 2561;  
29(2):136-147.